

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд „Теории за истината в аналитичната традиция” на Димитър Георгиев Иванов за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по научната специалност 2.3. „Философия (теория на познанието)”

от проф. д-р Христо Петков Годоров (НБУ)

Дисертационният труд „Теории за истината в аналитичната традиция” на Димитър Георгиев Иванов е в обем от 185 страници и се състои от увод, шест глави, заключение и библиография. В библиографията са посочени 86 заглавия на книжни и електронни публикации на български и английски език.

Трудът си поставя за цел след като аналитично разкрие постиженията и недостатъците на съществуващите в съвременната аналитична философия теории за истината, да очертае контурите на една нова, както авторът казва „по-напредничава” (с. 62) теория за истината. Тази теория трябва да възстанови правата на епистемологията върху проблема за истината, които до голяма степен са били изгубени в полза на семантиката след „лингвистичния обрат” и разцвета на философията на езика около и след средата на ХХ век. Формулирането на проблема за истината като епистемологичен проблем означава възстановяване на връзката между знание и истина, а разглеждането на знанието като феномен на съзнанието оправдава привличането на инструментариума на съвременната философия на съзнанието. Целта е накрая да се получи многомерна интердисциплинарна теория за истината, която не се отказва от възможностите и постиженията нито на епистемологията, нито на общата философска семантика, нито на философията на съзнанието. В центъра на тази теория трябва да се постави и защити аргументативно базовото отношение на кореспондентност между познание и реалност. Търсената теория трябва да бъде усъвършенствана версия на познатата от философската традиция кореспондентна теория за истината. На какви изисквания трябва да отговаря такава интердисциплинарна теория за истината е показано в трета глава на дисертацията.

За да се стигне до такава теория обаче е необходимо да се направят някои важни стъпки. След като в първа глава авторът изяснява двата основни метода, които използва в своето изследване – методът на концептуален анализ и този на абдукцията, във втора глава той според мен убедително защитава „стойността на истината”, показвайки, че дискусиата върху истината не може да бъде елиминирана или обезсмислена без съществени загуби за всяко едно, все едно теоретично или всекидневно мислене или без допускането на съществени непоследователности в него.

Формулирането на нова теория за истината се налага поради това, че в съществуващите теории има съществени недостатъци. В четвърта и пета глава авторът прави критичен преглед на основните типове теории за истината в съвременната аналитична философия. В четвърта глава са разгледани т. нар. „епистемични“ теории за истината – теориите, които постулират необходима връзка между истината и убежденията на хората. Към тази група спадат кохерентистките, прагматистките и евидентистките теории за истината. Общата черта на тези теории е антиреализмът – търсенето на такова разбиране за истината, което не допуска позоваване на каквато и да било независима от човешките познавателни способности реалност. Определяйки истината чрез понятия като вътрешна съгласуваност, полза, консенсус и пр., тези антиреалистични теории се стремят да намерят отговор на група скептически аргументи. Това обаче става на прекалено висока цена – всички епистемични теории според обосноващото заключение на автора (с. 97) се разминават с проблема за истината, задоволявайки се само с това да посочат критерий за разпознаване и обосноваване истинността на човешките убеждения или изказвания.

„Неепистемични“ теории за истината са теориите, при които истината не зависи от наличието или липсата на връзка между човешките убеждения или изказвания и независима от съзнанието реалност. В тази група, разгледана в пета глава, влизат кореспондентната, семантичната и дефлационната теория. За разлика от „епистемичните“ теории тези теории са в основата си реалистки. Най-простата форма на такава теория е кореспондентната. Макар да е интуитивно ясна и да се съгласува добре с всекидневния опит, тази теория се натъква на едно централно затруднение. То се състои в неяснотата на самото отношение на кореспондентност, съгласуваност или съответствие между убеждения или изказвания, от една страна, и независимата от тях реалност, от друга. Този недостатък е съществен, защото тъкмо това отношение трябва да служи за критерий за разграничаване на истинните убеждения и изказвания от неистинните и за тяхното обосноваване като истинни. Семантичната и дефлационната теория (тук вниманието на автора се насочва основно към „минимализма“ като най-добре разработен вариант на дефлационната теория) са опити да се отговори на това затруднение. Това става като с помощта на определени логико-семантични преобразувания се елиминира терминът „кореспондентност“ (или сходните по значение термини „съгласуваност“ и „съответствие“). Този ход води обаче до съществено стесняване на разбирането за истината като то най-сетне се оказва неприложимо към естествените езици и към непропозиционални контексти. Авторът напълно коректно

посочва, че поне що се отнася до семантичната теория за истината на Тарски, самият замисъл на теорията е, тя да бъде приложима към формалните, а не към естествените езици.

Анализите на основните типове теории за истината в четвърта и пета глава, които са като цяло за коректни и прецизни, водят до оформянето на една обща идея за изискванията, на които според автора следва да отговаря една пълна теория за истината. Тя трябва от една страна да дава различителен критерий за истинността на убеждения или изказвания, какъвто предлагат епистемичните теории, без обаче да казват нищо за „природата на истината” и заедно с това да казва какъв е отличителният белег на самата истина, което прави кореспондентната теория, без обаче да експлицира различителния критерий „кореспондентност”. Въпросът тогава е, как да се експлицира кореспондентността като различителен критерий, без при това да се изпада в „лоша метафизика”, тоест без да се постулира безкритично „същност” на истината. Скицираната в заключителната шеста глава „двукомпонентна” теория за истината трябва да даде отговор на този въпрос. При изграждането на тази теория най-напред истината се определя като понятие. Следващият ход е разглеждането на всички понятия като ментални репрезентации. По-нататък истината се причислява към т. нар. „неспецифични понятия”. За разлика от специфичните понятия тези понятия нямат функцията да обозначават конкретни свойства, състояния и същности, а се прилагат към самите специфични понятия, обхващайки не реални, а логически свойства и изпълнявайки разнообразни „епистемични” функции. След това като „неепистемичен компонент на теорията на истината” се посочва т. нар. „алетичен минимум” („случаят е x и само x ”). Именно той е отличителният белег на истината и представлява „интуитивна даденост” (с. 147). Като функция на така разбраното понятие за истина е посочено гарантирането на „постоянна незавършеност на познанието” (с. 147), доколкото поради принципната неопределеност на „ X ” не е възможно да се каже точно кои са „кандидатите за истинност” и с това да се опедели обема на понятието истина. Всичко тези твърдения са валидни само при условие, че за истината се говори в първо лице, само тогава понятието истина „няма онтология”. От гледна точка на употребата в трето лице обаче това понятие, подобно на всички други понятия, то е редуцируемо до „невронни мрежи” (с. 134).

Какво е постигнато в този труд? Направен е внимателен и прецизен анализ на контекстите, в които в съвременната аналитична философия се поставя проблемът за истината като според мен убедително се търси реабилитация на епистемологичния

подход към него. Приведени са убедителни аргументи в полза на утвърждаването на ценността на истината и дискусията върху нея. Направен е детайлен и разностранен анализ на предимствата и недостатъците на основните теории за истината в съвременната аналитична философия на базата на много добро познаване на релевантната литература. Предложен е достатъчно определен идеен проект за усъвършенствана многомерна версия на кореспондентната теория, в който се обединяват неепистемичен и епистемичен компонент, без обаче двата компонента да се отъждествяват или смесват. Композицията на труда е логична и отговаря на целите на изследването. Терминологичният език на работата е строг и точен. С всичко това според мен са покрити изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Авторефератът отразява точно съдържанието на труда. Направени са действителни приноси, които са формулирани точно. Посочени са шест публикации по темата на дисертацията. Декларирам, че нямам съвместни публикации с автора на изследването.

Виждам и няколко слабости. Струва ми се, че има определена неяснота при формулирането на самия проблем за истината. Оставам с впечатлението, че авторът се колебае между въпросите „Какво е истината?“ и „Каква е функцията на истината в познанието?“ От трите контекста на разглеждане на истината, които трябва да бъдат обединени в една интегрална теория, като че ли най-малко разработена е страната на философията на съзнанието. От допълнително изясняване се нуждае теорията на понятията като невронни мрежи, макар това да отива извън рамките на този труд. Имам една по-скоро техническа бележка. Тя се отнася до препращането към разработки от бакалавърската и магистърската теза на автора (с. 133), които, доколкото ми е известно, не са публикувани. Поради това тези препращания са неуместни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Дисертационният труд на Димитър Георгиев Иванов „Теории за истината в аналитичната традиция“ отговаря на всички изисквания за придобиването на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност 2.3. „Философия (теория на познанието)“ и като член на Научното жури аз без никакви колебания ще гласувам ЗА присъждането на автора на тази степен.

Подпис:

(проф. д-р Христо П. Годоров)

София, 25 юли 2011 г.